

Oikeudenmukainen ja riittävä perusturva kaikille

Nykytila ja kehittämiskohteet

Kokonaan perusturvan varassa elävien ihmisten määrä on kasvanut Suomessa viime vuosina. Vuonna 2016 heitä oli noin 250 000 henkeä (4,7 % suomalaisista). Määrä on lisääntynyt lähes 55 000:lla vuodesta 2010. Perusturvan tason arvioinnissa on todettu, että perusturvan taso ei riitä kattamaan kohtuullisen vähimmäiskulutuksen menoja. Perusturva kattaa 73-93 prosenttia kohtuullisen minimin kulutuksesta yksin vuokralla asuvalla. Esimerkiksi yksinasuvan työttömän perusturva kattaa vain noin 73 prosenttia minimibudjetista.

Vuonna 2016 köyhyys- tai syrjäytymisriskissä Suomessa oli noin 896 000 henkilöä, eli 16,4 prosenttia väestöstä. Pienituloisiin kotitalouksiin kuuluvia henkilöitä (tulot alle 60 % mediaanista) oli 623 000. Suhteellista köyhyyttä syvempää köyhyyttä kuvaavan minimibudjettirajan perusteella kahdeksan prosenttia väestöstä (440 000 henkeä) elää köyhyydessä. Lapsiperheköyhyys koskettaa Suomessa noin 110 000 lasta.

Suomi on sitoutunut vähentämään EU2020-strategian puitteissa köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien ihmisten määrää 150 000:lla 770 000:een vuoteen 2020 mennessä. Nykyisillä poliittisilla toimilla sitoumusta ei kyetä toteuttamaan. Myös Euroopan komissio on maaraortissaan todennut, että Suomi ei tule todennäköisesti saavuttamaan tavoitetta.

Perusturvaetuuksia on heikennetty viime vuosina erityisesti indeksileikkausilla ja -jäädetyksillä. SOSTEn selvitys (linkki: <https://bit.ly/2EpWpUY>) osoittaa, että leikkausten seurauksena pienituloisten toimeentulo on vaikeutunut. Leikkaukset ovat kohdistuneet etenkin työttömiin, lapsiperheisiin ja opiskelijoihin. Indeksijäädetyksen lisäksi perusturvaetuuksien varassa elävien ryhmien toimeentuloa on vaikeuttanut etuustulojen verotuksen kiristäminen.

Pienituloisimpien tilanteen heikkeneminen näkyy myös asumiskuluissa. Asumistuen osuus vuokrasta on koko ajan pienentynyt ja tämän johdosta yhä isompi osa käytettävistä tuloista kuluu asumiseen. Tämä ja muu perusturvan heikentyminen yhdessä ohjaavat toimeentuloturvajärjestelmää väärään suuntaan lisäten toimeentulotuen käyttöä ja ihmisten toimeentulotukiriippuvuutta.

Riittämätön toimeentulo ilmenee myös ylivelkaantumisenä ja maksuhäiriöinä. Vuonna 2016 jo 373 000 henkilöllä oli maksuhäiriömerkintä. Noin kolmekymmentä kuntaa tarjoaa asukkailleen tällä hetkellä sosiaalisia luottoja. Toiminnan piirissä on noin 44 prosenttia Suomen väestöstä.

Jo ennen tehtyjä leikkauksia Euroopan Neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on antanut Suomelle useita huomautuksia perusturvan liian matalasta tasosta. Alkuvuodesta 2015 komitea antoi huomautuksen riittämättömästä sosiaaliturvaetuuksien vähimmäistasosta. Vuonna 2017 Komitea totesi toistamiseen, että työmarkkinatuen taso ei ole Suomessa riittävä. Vuoden 2018 alussa komitea antoi loppupäätelmänsä Suomen 12. määräaikaisraporttiin vuosilta 2012–2015.

Komitean mukaan Suomen valtio ei noudata peruskirjassa turvattuja sosiaalisia oikeuksia kaikkien artikloiden osalta. Muun muassa työttömyysturva on liian alhainen, sillä se ei kata tuensaa-
jan perustarpeita ja jää Euroopan sosiaalisen peruskirjan tarkasteleman köyhyysrajan alle.

Perusturva kaipaa kokonaisuudistusta

Suomalainen sosiaaliturva on kokonaisuutena monimutkainen etuuksien, verotuksen ja palvelujen sekä niihin sisältyvien asiakasmaksujen muodostama kokonaisuus. Nykyinen perusturva ei kaikin osin vastaa ihmisten vaihtuviin ja moninaisiin elämäntilanteisiin eikä työmarkkinoiden muutokseen. Sosiaali- ja terveysjärjestöt näkevät perusturvan keskeisimpinä ongelmina järjestelmän monimutkaisuuden ja byrokraattisuuden, sen hitaan reagoinnin ihmisten muuttuviin elämäntilanteisiin ja ihmisten putoamisen eri etuuksien väliin sekä perusturvan alhaisen tason. Ongelmana pidetään myös sitä, että ihmiset joutuvat hakemaan toimeentulotuesta täydennystä ensisijaisten etuuksien matalan tason vuoksi.

Ihmiset haluavat olla aktiivisia, tehdä töitä ja hallita omaa elämäänsä. Järjestelmän on tuettava ihmisten osallisuutta ja luotava heille mahdollisuuksia käyttää kaikkia kykyjään ja olla aktiivisia ilman, että he järjestelmän jäykkyyden vuoksi joutuvat rajoittamaan työntekoaan, kouluttautumistaan tai esimerkiksi vapaaehtoistoimintaan osallistumista. Tulojen on oltava ennakoitavissa, jotta ihmiset voivat suunnitella ja hallita elämäänsä.

SOSTEn suositukset perusturvan kehittämiseksi

- **Nostetaan perusturva kohtuullisen minimielintason takaavalle tasolle**
Lakisäateisen perusturvan riittävyyden arvioinnin tulokset sekä kansainvälisten sitoumusten veloitteet otetaan vakavasti ja korotetaan perusturva kohtuullisen minimin mukaisen elintason takaavalle tasolle. Perusturvaetuuksien tason on seurattava yleistä kustannuskehitystä. Ensisijaisten etuuksien tason on oltava sellainen, että ihmiset joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen vain aidosti viimesijaisena ja väliaikaisena ratkaisuna.
- **Perusturvaa selkeytetään ja muokataan joustavammaksi**
Vähennetään väliinputoamisia ja sujuvoitetaan järjestelmän reagointia ihmisten elämäntilanteiden nivelvaiheissa. Tämä tehdään yhtenäistämällä perusturvaetuuksien määräytymisperusteita, yhdistämällä minimitason etuuksia, ja niin, että työtulon ja etuuksien lineaarista yhteensovittamista kehitetään, jotta lyhyidenkin työpätkien vastaanottaminen on kannattavaa.
- **Uudistusta suunniteltaessa palvelu- ja etuusjärjestelmä sekä verotus otetaan huomioon kokonaisuutena**
Ihmisten käytettävissä oleviin tuloihin vaikuttavat etuuksien lisäksi verotus ja muun muassa peruspalveluiden asiakasmaksut. Huolehditaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon

asiakasmaksut eivät ole hoivan ja hoidon este. Asiakasmaksut eivät saa aiheuttaa velkaantumista. Koko uudistuksen perustana tulee olla tutkimustieto ja kokeiluista saatavat kokemukset

- **Perusturvaa uudistettaessa yhteiskunnallisia hyötyjä tarkastellaan pitkällä aikavälillä**
Perusturvaan panostaminen tulee nähdä hyvinvointi-investointina. Lyhytnäköiset leikkauspäätökset saattavat aiheuttaa lisää kuluja toisaalla.

Yhteenveto SOSTEn suositusten budjettivaikutuksista vuositasolla

- Perusturvan kokonaisuudistuksen käynnistäminen 300 miljoonaa euroa

Lisätietoja

- Erityisasiantuntija Anna Järvinen: 050 586 5677, anna.jarvinen@soste.fi
- Erityisasiantuntija Anne Perälähti: 050 4111734, anne.peralahti@soste.fi